

L-EWWEL KATEKIŻMU BIL-MALTI DEHER FL-1752 U RNEXXIELU JILHAQ L-IRKEJJEN KOLLHA TAL- PAJJIŻ. KULHADD KIEN JITGHALLEM SILTJET TWAL MINNU BL-AMMENT, U SAL-LUM GHADNA NIRREPETU WHUD MINNHOM BLA MA NAFU. AKTAR DETTALJI NSIBUHMOM F'DAN L-ARTIKLU TA' DR OLVIN VELLA

Qabel ma ġie stampat l-ewwel katekiżmu bil-Malti, xi kappillani kienu jużaw traduzzjonijiet li kienu jinftiehm minn kulhadd għax kienu msawrin b'Malti idjomatiku u neqsin minn kliem tqil ta' nisel Taljan. Nghidu aħna, it-tielet kmandament, li bit-Taljan hu *Guarda i giorni di Feste*, kienu jaqilbuh *Uetgeh il hedud u il ptaiel* (Wegġah il-Ħdud u l-btajjel). Xi drabi l-qassisin kienu jduru għall-parafrazi biex jispjegaw xi kliem tqil, kif naraw f'dan l-eżempju ta' wiehed mill-preċetti tal-Knisja: *Kallás mil axera huhhda lil capellan* (Hallas mill-ġaxxa waħda lill-kappillan), li mbagħad fil-katekiżmu ufficjali tal-1752 insibuh *hallas id-decimi o leghsciur* (Hallas id-deċmi jew l-ghexur).

Kien fil-bidu tas-seklu 18 li l-Knisja ħasset l-urgenza li tistandardizza l-katekiżmu u t-talb. Għax xi differenzi, nghidu aħna fit-tlissin tar-radd tas-salib, kienu jipprezentaw diffikultajiet lill-Knisja. Qrib l-1720, jghidilna Agius de Soldanis, l-ghorrief tal-Knisja bdew joġġezzjonaw li r-radd tas-salib jiftah bil-prepożizzjoni *Bl-* (Bl-isem tal-Missier). Skonthom it-traduzzjoni *Nel nome del Padre* kellha tkun *Fl-isem tal-Missier*, traduzzjoni kelma b'kelma mit-Taljan. Għalhekk meta Gregorio, isir Malti fl-Afrika ta' Fuq, ġie biex jghammed lil ibnu bil-moħbi u lissen *jena inghamdmech Bl-isem ta-l missier, u-ta l'iben u-ta lis spiritu santu. Inti Tonino*, meta reġa' ġie lura Malta bdew jiddubitaw kemm il-magħmudija ta' Toninu kienet valida. Agius de Soldanis ma kienx jaqbel ma' dawn l-argumenti u fisser sewwa li *bi* u *fi* kienu jfissru l-istess haġa f'dan il-kuntest, u kkwota l-formula Musulmana *Besm Allah* (Bismillah).

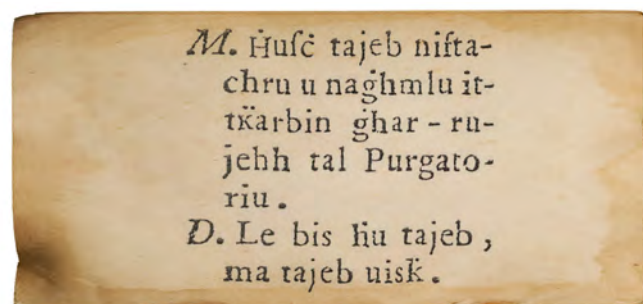
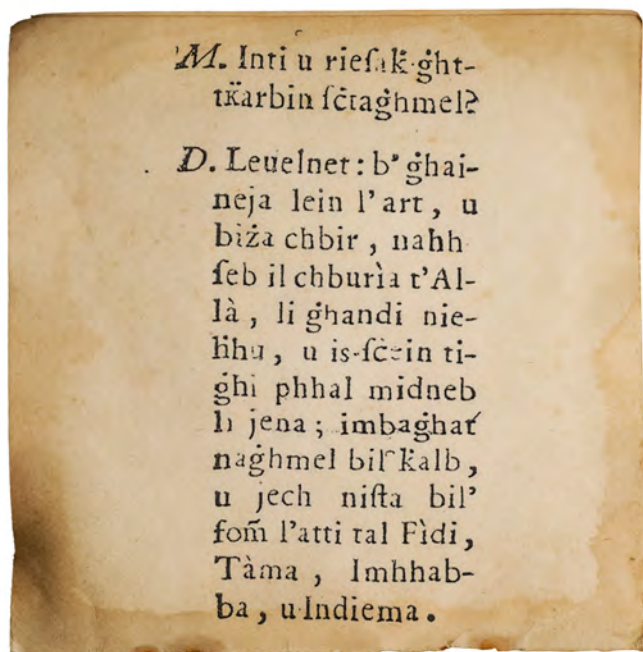
Wiehed mill-akbar promoturi tat-tagħlim tad-duttrina kien l-Isqof Alpheran de Bussan (1728-1757) li introduċa b'mod organizzat il-katekiżmu għall-bniet binhar u għas-subien filgħaxija. Meta fl-1750 l-Isqof qara l-grammatika ta' Agius de Soldanis, qabbad

IL-KATEKIŻMU BIL-MALTI

FRANĠISKU WZZINU, it-traduttur tal-ewwel katekiżmu bil-Malti
(Tal-Erwieħ, il-Belt)

lil Dun Franġisku Wzzinu (1694-1777), il-konfessur tiegħu, jaqleb il-katekiżmu ta' Bellarmino mit-Taljan għall-Malti. Meta Wzzinu lesta t-traduzzjoni, għaddieha għand il-kappillani u għand nies oħra li jifhmu. Wara li flewha u kkoreġewha għal darba tnejn, il-Knisja bagħtitha Ruma għall-approvazzjoni. Il-katekiżmu *Tagħlim Nisrani* stampawh Ruma fl-1752 mill-fondi privati tal-Isqof, li ha ħsieb ixerrdu fost il-qassisin flimkien ma' ċirkulari lill-parroċċi differenti ta' Malta u Ghawdex.

Dan il-katekiżmu kien għal snin twal l-uniku ktieb bil-Malti li laħaq lil kulhadd. Xhieda ta' kemm inxtered tidher fil-korruzzjoni tal-binja *le biss*, kalk mit-Taljan *non solamente*. Dun Xand Cortis (1856-1916) jinqeda biha fil-praspura "Il-persuni u l-eżami taż-Żwieġ" biex juri l-injuranza grassa ta' xi whud:

F'dan ir-ritratt u ta' qablu, naraw is-silta originali mill-katekiżmu ta' Wzzino, li kienu jitgħallmuha bl-ament, u li f'Dun Xand tidher korrotta.

“Kif tersaq biex titqarben sewwa?”

“L-ewwel nett, b'għajnejja lejn l-art u biż-żambur fuqi. Imbagħad, nahseb fil-kobor li għandi niehu u fix-xejn tiegħi, u hekk.”

“Hux tajjeb wara t-tqarbin tisma' xi quddiesa għall-erwieh tal-Purgatorju?”

“Libissmu tajjeb, imma tajjeb wisq.”

“X'jigifieri 'libissmu'?”

“Jien naf? Dejjem hekk kien jgħidli missieri!”
Dun Xand Cortis

Il-katekiżmu hu miżgħud bis-sinonimi ta' nisel Taljan. It-terminu dott, li kien fil-katekiżmu originali Taljan, kien iserrah ras il-qassisin fuq il-korrettezza dottrinali imma ma kienx jiggarrantilhom li l-pubbliku se jifhem xi jkun qed jisma'.

Għalhekk kienu jaqilbu l-kliem tqil ta' nisel Taljan bi kliem ieħor mislut mil-lingwa ta' kuljum. Naqraw il-pari *ndafa* u *kastità*, *ghadab* u *kollera*, u *mhabba* u *karità*.

